

Γνώσεις, Αξίες, Ικανότητες: Δομικός ιστός τους είναι η Γλώσσα

Μώκος Ευάγγελος, Μ.Εδ, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπ/σης, Υπ. Δρ.

Μώκου Χρυσούλα, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κύρια χαρακτηριστικά της μεταβιομηχανικής εποχής που ζούμε είναι η ταχύτατη ανάπτυξη της τεχνολογίας, η εκρηκτική παραγωγή της γνώσης, οι αλλαγές στον εργασιακό χώρο, η κοινωνική απομόνωση, η αύξηση των έντονων προσωπικών και κοινωνικών προβλημάτων και η εντατικοποίηση της εκπαίδευσης έτσι ώστε να μπορέσει να λύσει κάποια από τα προβλήματα που μόλις αναφέραμε (Ματσαγούρας, 2002). Επίσης οι σημερινοί άνθρωποι πρέπει να κατανοήσουν ότι είναι πολίτες μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, μέσα στην οποία δεν υπάρχει σταθερότητα θεσμών και αξιών (Morin, 2001), αλλά και ότι δεν κυριαρχεί πλέον η μηχανή, αλλά το άτομο που μπορεί να συνεργάζεται, να κρίνει, να λαμβάνει πρωτοβουλίες, να επιλύει προβλήματα και να χειρίζεται την προηγμένη τεχνολογία.

Όλα όμως αυτά προϋποθέτουν ικανότητες, γνώσεις και αξίες που τη σημερινή εποχή δεν εξασφαλίζονται με τη δομή του παραδοσιακού σχολείου. Η νέα εποχή απαιτεί πρόσωπα με ευέλικτη προσωπικότητα και ελαστικούς ρόλους, που θα είναι σε θέση να χειρίζονται την οργανωμένη πολυπλοκότητα (Blackledge and Hunt, 1995).

Οι προηγούμενες κοινωνικές εξελίξεις επηρέασαν και την εκπαίδευση και την οδήγησαν σε σοβαρές αλλαγές:

- Η διεύρυνση του ρόλου του σχολείου και του εκπαιδευτικού σε ότι αφορά τις δραστηριότητες και τις στρατηγικές κοινωνικοποίησης των μαθητών.
- Η αλλαγή στο συσχετισμό των αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης και των παραγόντων μαθητής και εκπαιδευτικό σύστημα.
- Η περισσότερη μελέτη και βελτίωση της γνώσης που αφορά τη διαδικασία της μάθησης και την κοινωνική συμπεριφορά των μαθητών και η εφαρμογή των συμπερασμάτων που προέκυψαν στη σχολική πράξη.
- Η υποχρέωση του σχολείου και του εκπαιδευτικού για εξατομικευμένη μελέτη των μαθητών και αναζήτηση στρατηγικών και μέσων αποτελεσματικής εκπαίδευσής τους.

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΕΙΩΝ, ΓΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Στο παραπάνω πλαίσιο αναφορών, η γλώσσα διδασκαλίας, η ελληνική, καλλιέργησε στα σχολεία μας τις παραδόσεις, αξίες, στάσεις τις ελληνικής κοινωνίας. Η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος καταλαμβάνοντας διαχρονικά το μεγαλύτερο ποσοστό από τις ώρες διδασκαλίας των ωρολογίων προγραμμάτων του σχολείου, εμπλέκει συνεχώς τους μαθητές με τη χρήση της γλώσσας. Γίνεται η γλώσσα λοιπόν ο πιο σημαντικός φορέας διαφύλαξης και μετάδοσης γνώσεων, αξιών και ικανοτήτων, εμπειριών, ιδεών και πληροφοριών (Φλουρής, 1998).

Η εκπαιδευτική διαδικασία ήταν και συνεχίζει να είναι ο κύριος μοχλός που διαφοροποιεί και μετασχηματίζει τις εθνικές, πολιτιστικές και κοινωνικές παραμέτρους. Το γλωσσικό μάθημα ήταν πάντα ο πυρήνας μετασχηματισμού της ελληνικής κοινωνίας και της καλλιέργειας εθνικών και θρησκευτικών παραδόσεων καθώς και πολιτιστικών επιδιώξεων. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας μέσα από τα σχολικά κείμενα διαμορφώνει μια κουλτούρα μάθησης προάγοντας παράλληλα ιδέες, στάσεις, αξίες και ικανότητες (Λιάκος, 1996, Φραγκουδάκη, 1987). Στη διάρκεια της εξέλιξης του παιδιού, οπότε οικοδομείται η γνώση, θεμελιώνονται οι αξίες και καλλιεργούνται οι ποικίλες ικανότητές του, η παρέμβαση της εκπαίδευσης δεν πραγματοποιείται αποσπασματικά, αλλά συνυφαίνει και συσχετίζει το περιεχόμενο του κάθε τομέα, με εκείνο των υπολοίπων, με τρόπο που να προκύπτει η αρμονική και συνολική ανάπτυξη της προσωπικότητας. Γνώσεις, αξίες

και ικανότητες καταλαμβάνουν τη θέση τους στα προγράμματα εκπαίδευσης, με την έκταση και την έμφαση που προσδιορίζεται από τα ψυχοπαιδαγωγικά δεδομένα της εξελικτικής φάσης στην οποία εκάστοτε βρίσκεται το παιδί.

Θα μπορούσε γενικά να υποστηριχθεί ότι αξίες είναι τα πάσης φύσεως υλικά, κοινωνικά και πνευματικά αγαθά του πολιτισμού, τα οποία έχουν ένα γενικό χαρακτηριστικό να είναι αγαθά για όλους. Έτσι ένα ον είναι αγαθό όταν είναι φορέας αξίας για ένα υποκείμενο. Γι' αυτό οι αξίες προϋποθέτουν πάντοτε ένα πρόσωπο το οποίο θα τις εκτιμήσει. Πολλές είναι οι διάφορες διαιρέσεις των αξιών στη σημερινή εποχή, αλλά αναφέρουμε ως πιο σημαντική αυτή του E. Spranger, ο οποίος διακρίνει τα εξής έξι είδη αξιών: επιστημονικές, οικονομικές, αισθητικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές (Αντωνόπουλος, 1972).

Οι σημερινές συνθήκες κάνουν επιτακτική τη χρήση της γλώσσας και γενικότερα της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος, στη νέα αξιακή σκόπευση στην εκπαίδευση. Μέσα από το γλωσσικό μάθημα πρέπει να δοθεί έμφαση σε αξίες όπως ελευθερία και αξιοπρέπεια του ανθρώπου, καλλιέργεια του σεβασμού της διαφορετικότητας του άλλου, ανάπτυξη των διανθρώπινων σχέσεων και της κοινωνικής ευθύνης, καθώς και ευαισθησίας για το περιβάλλον και την ειρήνη. Πρέπει επίσης να δοθεί προβάδισμα στην ποιότητα κι όχι στην ποσότητα των γνώσεων και στην εξανθρωπισμένη παιδεία.

Η γνώση, βασικό υλικό δόμησης της κοινωνίας των επόμενων δεκαετιών, θα είναι το προϊόν το οποίο θα συναλλάσσεται, θα εξαργυρώνεται και θα μεταπωλείται. Ενώ βασίζεται στα εργαστήρια συγκεκριμένων τομών αιχμής όπως η βιοτεχνολογία, η πληροφορική και η νανοτεχνολογία, εξαπλώνεται πέρα από τα όρια των πανεπιστημίων και επενδύει στον καθολικό συγκερασμό της θεωρίας με τις εφαρμογές της. Η γλώσσα επιτελεί το σκοπό της για τον οποίο διδάσκεται μέσα στα ελληνικά σχολεία. Δηλαδή τη συνοχή των δομών της γνώσης, των αξιών και των ικανοτήτων του κάθε ανθρώπου χωριστά.

Ο δομικός ιστός στα περισσότερα μαθήματα είναι γλωσσικός. Αλλά και όσα μαθήματα στηρίζονται σε άλλα μέσα έκφρασης ή αποβλέπουν στην ανάπτυξη ικανοτήτων, η παράλληλη χρήση της γλώσσας είναι απαραίτητη.

Πράγματι η γλώσσα από λειτουργική άποψη, ως όργανο

α) διαπροσωπικής και αναγνωστικής επικοινωνίας

β) έκφρασης επιθυμιών, σκέψεων, αισθημάτων

γ) νοητικών χειρισμών, μάθησης και γνώσης

έχει πολυσήμαντο ρόλο και πολλαπλές χρήσεις μέσα στο σχολείο. Τόσο στα βιβλία όλων των μαθημάτων, όσο και στην καθημερινή διδασκαλία, γίνεται εκτεταμένη χρήση της γλώσσας. Δικαιολογημένα λοιπόν το σχολείο, έχοντας από πολύ παλιά αναγνωρίσει τη βαρύνουσα σημασία της γλώσσας, είχε παράλληλα προνοήσει για συστηματική εκμάθησή της με χωριστό μάθημα, δίνοντας του μάλιστα την πρωτοκαθεδρία και το προβάδισμα ανάμεσα στα άλλα μαθήματα.

Οι νεότερες αντιλήψεις για το ρόλο της γλώσσας και τη θέση της στο σύγχρονο σχολείο βάζουν τα πράγματα σε άλλη βάση:

- Η γλώσσα ενεργοποιείται κάθε φορά μέσα σε κάποιο πλαίσιο αναφοράς και ενεργοποιείται από χρήστες που έχουν ο καθένας ορισμένο γλωσσικό δυναμικό, και συγκεκριμένη ανατροφή και εκπαίδευση σε ορισμένο κοινωνικό και εργασιακό περιβάλλον.
- Αποτελεσματικός χρήστης της γλώσσας είναι εκείνος που κινείται άνετο στο δικό του γλωσσικό χώρο, χρησιμοποιώντας τον κατάλληλο γλωσσικό κώδικα ανάλογα με την περίπτωση.
- Οι προτεραιότητες στη διδακτική αξιοποίηση της γλώσσας θα πρέπει να είναι ακόλουθες με τις ανάγκες της γλωσσικής επικοινωνίας στην καθημερινή ζωή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η εκπαίδευση νομιμοποιείται όσο περισσότερο συμφωνεί με έναν κοινωνικό σχεδιασμό και πρόγραμμα. Το σχολείο καλείται να παίξει ένα θεμελιώδη ρόλο στην υιοθέτηση των νέων πολιτικών συμπεριφορών, ώστε να μάθουμε να ζούμε όλοι μαζί.

Η εκπαίδευση όσο ποτέ άλλοτε επιφορτίζεται με την καλλιέργεια εκείνων των αξιών που θα μπορούσαν να αναδείξουν τον Έλληνα μαθητή σύγχρονο ευρωπαϊό πολίτη. Η πολιτιστική μας κληρονομιά και οι παραδοσιακές μας αξίες διασώθηκαν και συνεχίζουν την εξελικτική τους πορεία στο χρόνο με τη βοήθεια της γλώσσας μας. Η γλώσσα γίνεται ο πιο σημαντικός φορέας διαφύλαξης και μετάδοσης γνώσεων, ικανοτήτων και αξιών. Μέσα από τη διδασκαλία της γλώσσας διαμορφώνεται ένα σύστημα γνώσεων, ικανοτήτων και αξιών, στη βάση του οποίου οι μαθητές εδραιώνουν τις δικές τους στάσεις και αντιλήψεις, τις ατομικές και τις κοινωνικές τους αξίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αντωνόπουλος, Γ., (1972), Εισαγωγή εις την Φιλοσοφία, Αθήνα.
2. Βουγιούκας, Α., (1994), Το γλωσσικό μάθημα στην πρώτη βαθμίδα της νεοελληνικής εκπαίδευσης, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
3. Λιάκος, Α., (1996), Γλώσσα και ιστορία στη νεότερη Ελλάδα, Η Ελληνική γλώσσα, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ.
4. Ματσαγγούρας, Η., (2002), Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση, Γρηγόρης, Αθήνα.
5. Φλουρής, Γ., (1998), Αναλυτικά Προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση, εκδ. Δ., Αθήνα.
6. Blackledge, D., and Hunt, B., (1995), Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, μετάφρ. Δεληγιάννη, Μ.
7. Morin, E., (2001a), Οι Εφτά Γνώσεις Κλειδιά για την Παιδεία του Μέλλοντος, μετάφρ. Τσαπακίδης, Θ. Εικοστού Πρώτου, Αθήνα.